

met als 49e bel een klok, die, naast als zwaarste bel van de beiaard, ook zou kunnen dienen als luidklok.

De gescheurde luidklok, die volgens onderzoek begin 1500 gegoten werd door de Mechelse klokkengieter Joris Wachenius, werd alsnog gerepareerd in Denemarken voor de somma van f 2.800,— en de nu beschikbare drie luidklokken werden uitgebreid met een exemplaar van 535 kg. gestemd in de toon As. Schenker was de Kerkvoogdij van de Nederlands Hervormde Gemeente; het randschrift is de oproep van de oud-testamentische profeet Jeremia: „O land, land, land, hoor des Heeren Woord”.

In diezelfde periode werden de klokkestoelen electrisch gemaakt, zodat vanaf 1968 zo nodig vier klokken hun gebeier vanuit de Sint-Michaëlskerk over stad en land kunnen laten horen.

Geen nieuwe bestemming is er nog gevonden voor het laag boven de kerk aangebrachte zogenaamde „vrouwenklokje”. Dit stokoude luidklokje dateert uit de 14e eeuw en is dus ruim 600 jaar oud. Vroeger werd bij begrafenissen dit klokje even geluid nadat de zware klok was uitgebeierd: het gaf aan dat er een vrouw begraven werd. Anti-feministische tongen beweerden dat dit gebeurde omdat een vrouw altijd het laatste woord wil hebben...

De Roskam, een herberg te Rietveld

door W.R.C. Alkemade

In juli 1968 maakte de slopershamer een einde aan het café „De Roskam”, gelegen op de hoek van de Zegveldse Uitweg en Rietveld. Het pand moest wijken ten behoeve van de verkeersveiligheid op de driesprong nabij de Blokhuisbrug. Ongeveer 225 jaar lang hebben dit café en zijn voorganger een rol gespeeld in de geschiedenis van het schoutambacht en later van de gemeente Rietveld. In het hierna volgend artikel wordt ingegaan op „De Roskam”, zijn eigenaars, bewoners en bezoekers vanaf de achttiende eeuw tot aan juli 1968.

Hoewel de feitelijke geschiedenis van de herberg pas rond 1745 begint, moeten we voor het begin van de historie van het pand terug naar het schoutambacht Rietveld en de Bree, in het eerste kwart van de achttiende eeuw. Het Schoutambacht Rietveld en de Bree, in het vervolg kortweg aangeduid als Rietveld, lag ten noorden van de Oude Rijn en bestreek het grondgebied van de twee gelijknamige polders. Juridisch ressorteerde het ambacht onder het Baljuwschap van Woerden. Ten oosten grensde Rietveld aan de „poorterie” van Woerden; het buiten de wallen gelegen rechtsgebied van de stad. Aan de westzijde werd het ambacht begrensd door de onder Bodegraven behorende Meijepolder en de buurtschap Nieuwerbrug.¹

Rietveld bestond voornamelijk uit een rij langs de Rietvelderdijk (de latere straatweg) gelegen boerderijen, voor het merendeel eigendom van aanzienlijke families uit Woerden, Gouda, Haarlem, Leiden en Amsterdam. De inwoners van Rietveld pachtten deze boerderijen met het bijbehorende land.

De grootste boerenhofstede was in die tijd „Het Ojevaarsnest”. Deze boerderij met 35 morgen land (bijna 30 hectare) was de meest oostelijk gelegen hofstede van het ambacht. Rond 1705 was de Woerdense patriciërsfamilie Van der Win, rijk geworden door de handel in wijn en olie, eigenaar geworden. De drie broers Jan, Cornelis en Abraham van der Win vervulden diverse bestuursposen in de stad en hadden daarnaast hun handen vol aan het beheren van hun eigendommen in en om Woerden.² Abraham van der Win kocht in 1724 voor de somma van 3300 gulden de ambachtsheerlijkheid van Rietveld van de Staten van Holland en mocht zich sedertdien „heer van

Rietveld en de Bree" noemen.³ Na zijn overlijden in 1739 erfde zijn neef Adolf, zoon van Jan van der Win, de titel en de Rietveldse bezittingen van zijn oom; tussen 1741 en zijn overlijdensjaar 1784 trad Adolf van der Win Janszoon op als schout en secretaris van Rietveld.

De ontwikkeling van de pan- en steenindustrie vanuit Woerden in westelijke richting is ook voor de Van der Wins een lucratieve zaak geworden. Het land rondom „Het Ojevaarsnest" leverde geschikte klei en was via de Grecht en de Oude Rijn gemakkelijk naar de diverse steenplaatsen te vervoeren. Tussen 1735 en 1750 verkocht de familie dan ook bijna 9½ morgen land, een kwart van het totaal bij de boerderij behorende land, aan pan- en steenbakkers uit Woerden, die het land, nadat ze er de klei afgegraven hadden, weer verhuurden of verkochten als weiland.⁴

Zo'n steenbakker was Cornelis Jansz. Plomp. Hij kocht in 1738 4 morgen en 100 roe land van de Van der Wins en betaalde daarvoor 1100 gulden.⁵ Het betreffende land (ruim 3½ hectare) lag ten westen van de boerderij en werd in het noorden begrensd door een scheidingslootje. In het zuiden grensde dit land aan de Rietvelder-, ten westen aan de Zegvelderdijk (de latere Zegveldse Uitweg).

Anderhalf jaar later, op 6 oktober 1739, droeg Cornelis Plomp een hoekje van dit land ter grootte van 40 roe (0,07 hectare) over aan Cornelis Roelofs van Leeuwen.⁶ Deze had het land voor 200 gulden gekocht. Het betrof het meest zuidoostelijke puntje van het perceel van Plomp, op de hoek van de Zegvelder- en de Rietvelderdijk, schuin tegenover de Blokhuisbrug. Aan de koop waren voor Van Leeuwen wel enkele voorwaarden verbonden. Hij moest, hoewel hij slechts 40 roe land gekocht had, voor 100 roe bijdragen in de door het dorps- en door het polderbestuur geheven grondbelastingen. Daarnaast behield Plomp voor zichzelf en zijn rechtsopvolgers het recht van overpad over Van Leeuwen's land: hij mocht over Van Leeuwen's eigendom met paard en wagen de Zegvelderdijk oprijden.

De nieuwe eigenaar, Cornelis van Leeuwen, was een zoon van Roelof van Leeuwen, jarenlang schepen van het aan de andere kant van de Oude Rijn gelegen ambacht Barwoutswaarder en Bekenes. Hij moet de bouwer zijn geweest van het pand, dat in 1747 verkocht werd als „zeeker huys, stal met een loots daaraan annex".

Het pand moet derhalve gebouwd zijn tussen 1740 en 1747. Vrijwel zeker heeft Cornelis van Leeuwen het huis ook direct een „horecabestemming" gegeven. Het huis lag op de driesprong van de Rietvelderdijk, de Zegvelderdijk en de weg langs de pannenbakkerijen naar Woerden.

De verkeersdrukte was op deze dijken niet bijzonder groot: het belangrijkste passagiersvervoer, dat per trekschuit, speelde zich voornamelijk af langs het Jaagpad aan de overkant van de Oude Rijn, op Barwoutswaarder. De beide dijken waren voor 1820 nu niet bepaald de beste voorbeelden van een goede weg. Desondanks moeten er nogal wat ruiters en rijtuigen gepasseerd en gestopt zijn bij Van Leeuwen's herberg, want waarom zou hij anders een stal en een loods gebouwd hebben?

Behalve deze verkeersfactor waren er nog andere gunstige voorwaarden voor vestiging van een tapperij aanwezig. Vanuit Woerden gingen verschillende steen- en panbakkers zich meer in de richting van Rietveld (en Barwoutswaarder) vestigen. Zoals vermeld droeg de familie Van der Win hieraan het hare bij. Op land, afkomstig uit de hofstede „Het Ojevaarsnest" begonnen Jan Cornelisz. Verbaan en Steven van der Kas rond 1735 ieder een pannenbakkerij in de onmiddellijke nabijheid van Van Leeuwen's etablissement.⁷ Het ligt voor de hand dat het personeel van deze pannenbakkerijen (en wellicht ook dat van de onder de Woerdense poorterdijk gelegen steenplaatsen) er regelmatig een alcoholische versnapering heeft gebruikt.

Tenslotte profiteerde de herberg ook nog van het scheepvaartverkeer op de Grecht en van het feit dat de herberg weldra de status verwierf van „Gerechthuys" van Rietveld. Vanaf het terrein van de herberg (die overigens nog nergens onder zijn latere naam „de Roskam" vermeld wordt) kon men niet rechtstreeks op de Rietvelderdijk komen, maar moest men gebruik maken van de Zegvelderdijk. De polder Zegveld zag hierin weldra een mooie bron van inkomsten en legde Cornelis van Leeuwen een jaarlijkse canon, een erfpacht, van twee gulden voor het recht van op- en overpad over de Zegvelderdijk, op.⁸ De archieven geven geen uitsluitsel over de datum waarop deze canon inging, maar bij het transport van 1747 aan de volgende eigenaar wordt hij expliciet vermeld.

Cafe „de Roskam” op de toen nog smalle hoek van Rietveld en de Zegveldse Uitweg. Coll.: Gemeentearchief Woerden.

In de ruim acht jaar dat Cornelis Roelofsz. van Leeuwen kastelein was moet het hem aanvankelijk voorspoedig gegaan zijn. Aan het einde van zijn herbergierscarrière was het echter minder florissant gezien het feit dat hij twee keer als gedaagde in een rechtszaak voor schout en schepenen van Rietveld moest verschijnen. De eerste keer was op oudejaarsdag 1746, toen de Woerdense notaris en procureur Willem van Vianen namens de Rotterdamse wijnkopers Jean Osij & Zoon de onmiddellijke betaling van 83 gulden en 8 stuivers vorderde vanwege aan Cornelis van Leeuwen geleverde jenever. Ofschoon wel gedagvaard, was de wanbetaler zelf niet ter zitting verschenen; ook na een tweede en derde dagvaarding kwam hij niet opdagen, zodat de schepenen weinig anders konden doen dan hem veroordelen tot betaling van de rekening.⁹ Drie maanden later was het opnieuw raak. Op 22 december 1746 eiste Joost de Hartog, brouwer en koopman in gedistilleerde wateren, tegenover de Woerdense vredemaker, betaling voor aan Cornelis van Leeuwen geleverd bier en jenever. De kastelein stond nog voor 110 gulden bij hem in de schuld. Eiser had voorlopig zelf maar maatregelen genomen: Van Leeuwen's echtgenote Geertje de Horn had geërfd van haar ouders en De Hartog had de Woerdense stadssecretaris beslag laten leggen op de nalatenschap voor het gedeelte dat haar man nog aan de brouwer moest betalen. Op 23 maart bevestigden de vredemakers deze beslaglegging en verloor Cornelis van Leeuwen de zaak.¹⁰

Niet lang daarna deed de stichter van de herberg zijn bedrijf van de hand. Voor 1800 gulden nam Aelbert de Leeuw de zaak over; op 21 juni 1747 vond het transport ten overstaan van schepenen van Rietveld plaats.¹¹

Aelbert de Leeuw bestierde de herberg maar nauwelijks langer dan zijn voorganger. Onder zijn kasteleinschap vinden we in december 1749 voor het eerst de vermelding van het feit, dat schepenakten verleden werden in „het regthuys van Rietveld en de Bree”.¹² Vóór die tijd geschiedde dat vermoedelijk in Woerden, ten huize van de schout-secretaris Van der Win, of in een herberg elders in het ambacht, in de buurt van Nieuwerbrug. Ook is het mogelijk dat al vóór 1749 de herberg als rechthuis fungeerde. Een definitieve bevestiging vinden we pas onder de opvolger van De Leeuw, Pieter van der Swaan, die verschillende malen vermeld wordt aan het einde van transportakten: „gedaan ten huys van Pieter van der Swaan, hospes in het Gerechthuys”.¹³

Deze Pieter van der Swaan had op 21 mei 1755 de eigendom geaccepteerd van „zeeker huys, stal met een loots daaraen annex en omtrent veertigh roeden (dog verongeldende één hond lands), staande ende gelegen vooraen op Rietveld, even over de Blokhuisbrugge”. Hij had het voor 1650 gulden gekocht van Aelbert de Leeuw; 650 gulden betaalde hij contant en voor de resterende 1000 gulden was De Leeuw bereid hypotheek te nemen tegen de zeer redelijke rente van 3½ procent.¹⁴

Pieter van der Swaan heeft de herberg de naam gegeven waaronder hij tot 1968 bekend is gebleven. De eerste vermelding van de naam vinden we in de Woerdense Vredemakersrollen op 25 april 1765. Twee Woerdense pannembakkers maakten ruzie over de levering van 30.000 stenen. Arie van der Kas verklaarde op 7 november 1764 deze stenen van Steven van Buuren gekocht te hebben, hetgeen de laatste bestreed. Het bleek echter gebeurd te zijn „ten huysse van Pieter van der Zwaan, hospes in De Roskam aan de Blokhuisbrugge”.¹⁵ Dergelijke zakentransacties vonden kennelijk ook in de herberg plaats: onder pannembakkers was De Roskam nu ook een begrip geworden.

Pieter van der Swaan hield het aanmerkelijk langer vol als kastelein dan zijn voorgangers. Hij breidde de faciliteiten van de herberg onder meer uit met de verhuur van rijtuigen. Eén en ander legde hem geen windeieren: hij bleek later ook in Bodegraven flink wat land te kunnen kopen.

Behalve zijn persoon worden ook nog twee andere heren als herbergier genoemd. In 1768 wordt ene Willem Rouwers vermeld als hospes in het gerechtshuis en in 1784 wordt Daam Spruijt als zodanig genoemd.¹⁶ Of we hier met huurders of met personeel van Pieter van der Swaan te maken hebben is niet geheel duidelijk, maar gezien het feit dat Van der Swaan ook zelf in die jaren nog als kastelein vermeld wordt, is het laatste het meest aannemelijk.

Het dagelijks leven in „De Roskam” is uit de archiefbronnen niet te reconstrueren. Grote moeilijkheden zullen er niet geweest zijn, want noch in de rechterlijke archieven van het Baljuwschap van Woerden noch in die van het gerecht van Rietveld vinden we de herberg vermeld in combinatie met ernstige delicten. Er zal ongetwijfeld wel eens een vechtpartij hebben plaatsgevonden tussen de steenbakkers van de diverse pannembakkerijen en evenmin is het voor te stellen dat er nooit eens een beurzensnijder of een paardendief actief is geweest. Het „Gerechthuis” was natuurlijk regelmatig het toneel van rechtszittingen, openbare verkopen en andere bestuurlijke zaken, waarbij er, al dan niet op kosten van het ambacht, flink getegen en gedronken werd.

De kastelein zal zelf gezorgd hebben dat onderlinge ruzies en problemen in „De Roskam” gesust werden. Dat hij echter niet alles over zijn kant liet gaan bleek in 1781, toen één van zijn klanten het erg bont maakte. Het betrof Maria Blommesteijn uit Woerden, die verschillende malen in „De Roskam” neerstreek. In 1781 had ze er zo'n tien flessen wijn geconsumeerd; ook had ze een paard en wagen gehuurd om daarmee naar Utrecht te reizen. Verder had ze nog gebruik gemaakt van een „fargon”, een rijtuigje, uit de loods van Van der Swaan om een bezoek in Amsterdam af te leggen. Van betalen had Maria kennelijk nog nooit gehoord en daarom stond Pieter van der Swaan op 8 mei 1783 aan de Woerdense vredemakers uit te leggen, dat hij nu eindelijk wel eens betaling van de achterstallige rekening van 25½ gulden wilde zien. Dat ging echter niet zo makkelijk als het lijkt: eerst moest hij zweren dat hij echt zo veel geld te vorderen had, daarna werd hij nog verhoord en toen de vredemakers op 5 juni 1783 uitspraak deden kreeg Van der Swaan niet meer dan 11 gulden en 10 stuivers!¹⁷

Aan het eind van het jaar 1791 werd „De Roskam” opnieuw verkocht. Nadat Pieter van der Swaan op 25 mei 1791 al de hypotheek op de herberg, die hij in 1755 was aangegaan, afloste aan de erfgenamen van Aelbert de Leeuw kwam op 10 januari 1792 de definitieve overdracht van het bedrijf aan Teunis de Lange, afkomstig uit Woerden.¹⁸ De koopsom bedroeg 3200 gulden, bijna twee keer zoveel als het bedrag waarvoor „De Roskam” in 1755 van eigenaar wisselde. Het was ongetwijfeld de som waard, want onder Van der Swaan waren de mogelijkheden van de herberg uitgebreid met het huren van rijtuigen en het spelen van kolf, een in die tijd populair balspel. Hiervoor was aan het gebouw een kolfbaan toegevoegd. Teunis de Lange is binnen enkele jaren nadat hij de herberg kocht overleden. Zijn weduwe was Marrigje Snel, die als erfgename de nieuwe eigenares werd. Op 19 april 1797 hertrouwde ze met Pieter Guldmond uit Hillegersberg, die vanaf dat jaar als mede-eigenaar en als kastelein van „De Roskam” optrad.¹⁹

We zijn dan in de tijd van de Bataafse republiek beland. Roerige jaren, waarin ook in het ambacht Rietveld de bordjes verhangen werden en patriotten de plaats van prinsgezinde bestuurders innamen. Pieter Guldemond stond kennelijk aan de gunstige kant, want „De Roskam” bleef als „Gerechthuis” van het nieuwe bestuur fungeren.

In 1800 begonnen voor Pieter Guldemond de financiële problemen. Hij werd in oktober van dat jaar door de Woerdense jeneverbranders Oostrum en Voorsteeg voor het Rietvelder gerecht gesleept om een achterstallige vordering van 21 gulden wegens in 1799 geleverde jenever te voldoen. De eisers werden in het gelijk gesteld, waarna Guldemond, om erger te voorkomen, moest betalen.²⁰

De hoge financiële lasten van de herberg (waar ook nog een hypotheek van 2000 gulden tegen 3½ procent op rustte) waren wellicht de oorzaak voor het feit dat Guldemond in 1803 de herberg aan zijn schoonvader Willem Snel verkocht. Op 22 april van dat jaar vond het transport van „De Roskam” plaats voor de somma van 2700 gulden.²¹ Guldemond bleef de herberg echter huren, want in oktober 1805 wordt hij nog als kastelein vermeld.²²

Willem Snel was in 1805 overleden en zijn erfgenamen wilden van de herberg af. De executeurs-testamentair besloten, nadat ze de hypotheek aan Pieter van den Swaan's weduwe hadden afgelost, over te gaan tot de openbare verkoop van het pand en van enige bezittingen te Barwoutswaarder. Op 14 oktober 1805 vond deze openbare verkoop dan ook plaats in „De Roskam” zelf.

De hoogste bieder was Pieter Vermeulen, een rijke boer, die onder meer ook eigenaar was van het land achter de herberg, dat vroeger aan Cornelis Jansz. Plomp toebehoorde en waaruit het perceel waarop „De Roskam” stond in 1739 verkocht was. Het bedrag waarvoor hij de herberg kocht was 1833 gulden en 6 stuivers.²³

De beschrijving van de geschiedenis van „De Roskam” in het eerste kwart van de 19e eeuw is een moeilijke zaak. Het aantal archiefbronnen over deze periode is beperkt. In oude belastingregisters en uit de registers van de Burgerlijke Stand is op te maken dat tussen 1815 en 1822 ene Cornelis Vermeulen de enige „tapper” of herbergier in Rietveld was.²⁴ Misschien hebben we hier te doen met een familielid van de eigenaar, die „De Roskam” huurde of voor Pieter Vermeulen exploiteerde.

Daar het ambacht Rietveld en de Bree in 1810 werd opgeheven en opging in de „mairie” (een Franse vorm van gemeentelijk bestuur) van Zegveld verdween ook de status van gerechthuis voor „De Roskam”. Nadat in 1817 de gemeente Rietveld en de Bree werd opgericht (welke gemeente hetzelfde grondgebied besloeg als het voormalige schoutambacht) lag het voor de hand dat „De Roskam” weer als bestuurscentrum zou optreden. Inderdaad vinden we vanaf 1817 weer regelmatig vermeld dat er huur betaald wordt voor het „gemeentehuis”, aanvankelijk aan de genoemde Cornelis Vermeulen, vervolgens aan een zekere Groeneveld, vanaf 1821 aan de weduwe J. van Agterberg.²⁵

Via de laatste naam vinden we in het notarieel archief van Woerden weer een levensteken van de herberg. De weduwe Van Agterberg heeft waarschijnlijk de herberg in 1821 gehuurd van Pieter Vermeulen en dit is kennelijk zo goed bevallen, dat haar zoons besloten „De Roskam” als daar gelegenheid voor was, te kopen. En zo verkocht Pieter Vermeulen, op dat moment woonachtig te Lange Ruige Weide, op 15 juli 1822 ten overstaan van de Woerdense notaris Schuak (die overigens ook schout van Rietveld was) voor 3000 gulden het bedrijf aan de gebroeders Jacobus en Jacobus Anthony van Agterberg, postrijders te Rietveld. Het pand werd omschreven als „een huis, berg en schuur mitsgaders koeistal, geschikt tot een herberg, genaamd „De Roskam”, tesamen met 3 bunder, 40 roe en 36 el land, gelegen achter de herberg”.²⁶ Tot 1825 wordt de weduwe Van Agterberg nog als kasteleines vermeld; vanaf dat jaar wordt het pand Rietveld 1 bewoond door de tapper Jacobus van Agterberg.

Deze Jacobus van Agterberg kocht in 1831 zijn broer, een winkelier uit Woerden, voor 1300 gulden uit en werd aldus de enige eigenaar van de herberg.²⁷

Van Agterberg wordt meestal vermeld als „postrijder”. Dit impliceert dat „De Roskam” een schakel was geworden in de paardenpostdienst, een belangrijke vorm van post- en goederenvervoer. De herberg lag dan ook aan een voor een dergelijk doel zeer geschikte locatie. De Rietvelderdijk promoveerde in het eerste kwart van de 19e eeuw onder koning Willem I, die veel verbeteringen in de

infrastructuur van zijn land liet aanbrengen, tot „Koninklijke Straatweg” en werd aldus een belangrijke verbindingsweg tussen de steden en dorpen in het westen en Utrecht. De met deze ontwikkeling van de weg gepaard gaande toename van het postkoets- en ruiterverkeer heeft ongetwijfeld een goede invloed gehad op de klandizie van „De Roskam”.

Een indicatie van de toestand van de herberg vinden we in een proces-verbaal dat burgemeester Bredius van Rietveld in 1835 opmaakte op verzoek van Jacobus van Agterberg.²⁸ Op 19 oktober van dat jaar deed de laatste aangifte van een geval van paardendiefstal uit de stal bij zijn herberg. Er was een zwarte merrie, eigendom van de Woubrugse boer Abraham van Dam, verdwenen uit de stal, waar op dat moment (het was Woerdense paardenmarkt, de dinsdag voorafgaande aan de befaamde „Woertse mart”) zo’n 50 paarden stonden. De stalknecht van „De Roskam”, Reijer Goedhart, had gezien dat het bewuste paard ingespannen werd door een persoon „zijnde lang, schraal en pokdalig”, die ermee in de richting van Leiden gereden was. Of de dader dankzij of ondanks dit signalement gearresteerd is (het signalement van het paard was aanmerkelijk completer) is niet bekend, maar wel is duidelijk dat de herberg ingesteld was op een groot aantal gasten en paarden.

In 1843 vond de volgende wisseling van eigenaars van „De Roskam” plaats. Op 25 januari kocht de Alphense logementhouder Hendrik Costerus (zoon van een Barwoutswaardse landbouwer) de hele bedoening met het bijbehorende land voor 6000 gulden. Opmerkelijk is dat nog altijd de erfdiensbaarheid over het land bij de herberg gold; de erven van Hendrik Knijff, die naast de herberg een pannembakkerij bezaten, mochten er met een wagen met hooi(!) de Zegvelderdijk oprijden.²⁹

In de archieven wordt „De Roskam” nu steeds omschreven als „logement en uitspanning” en ook als gemeentehuis van Rietveld. Het gemeentebestuur huurde een kamer, welke permanent beschikbaar moest zijn voor het houden van vergaderingen van de gemeenteraad, het sluiten van huwelijken, het houden van verkiezingen en andere gemeentelijke activiteiten. Waarschijnlijk was ook het archief van Rietveld in de herberg opgesteld en deed de kamer dienst als secretarie. Toen C.J. Bredius in 1825 burgemeester van Rietveld werd, verplaatste de secretarie zich naar diens Woerdense woning (waar hij het burgemeesterschap combineerde met dat van Barwoutswaarder, Waarder, Kamerik Mijzijde, Kamerik Houtdijken en ’s-Gravesloot); dat is waarschijnlijk de reden dat de huur die onder zijn burgemeesterschap voor de „raadszaal” betaald werd aanzienlijk lager was (vijftien gulden per jaar) als het bedrag dat rond 1820 betaald moest worden voor de huur van het „gemeentehuis” in „De Roskam” (50 gulden per jaar).³⁰

In het Rietveldse gemeentearchief vinden we diverse huurcontracten voor de „raadskamer”. Uit het contract van 1844 weten we dat het een kamer betrof „uitziende met zes ramen op den publieken weg en een particulier erf”. De kastelein moest zorgen dat de kamer gemeubileerd was en schoon werd gehouden; ook moest hij zorgen voor consumpties bij vergaderingen en voor brandstof en verlichting.³¹

Hendrik Costerus was meer dan 30 jaar kastelein in „De Roskam”. Waarschijnlijk werd onder zijn beheer de herberg verbouwd of misschien helemaal opnieuw gebouwd. De archieven geven hieromtrent helaas geen uitsluitel, maar afbeeldingen van het pand in de laatste jaren van haar bestaan tonen elementen uit de eerste helft van de vorige eeuw (de deurpost bijvoorbeeld).

In 1875 overleed Hendrik Costerus, 73 jaar oud, te Rietveld. Zijn weduwe Maria Kraijenbosch zette de herberg nog vijf jaar als herbergierster voort. In 1880 echter werd de nalatenschap van Hendrik Costerus, die nog niet verdeeld was, officieel beschreven. Uit deze inventaris krijgen we een aardig beeld van „De Roskam” in het laatste kwart van de 19e eeuw.³²

De herberg voorzag kennelijk voor een groot gedeelte in haar eigen onderhoud: de kastelein hield koeien en kippen en had een goed van materiaal voorziene kaaskamer. De eventuele gasten werden vermoedelijk op de gang of op de voorzolder ondergebracht, want slechts daar bevonden zich bedden en matrassen. Dit doet echter vermoeden dat de logementfunctie evenals de uitspanningsfaciliteiten en paardenpostvoorzieningen onder de familie Costerus teloor waren gegaan en dat de herberg zich steeds meer tot koffiehuis of kroeg had ontwikkeld.

De entree van „De Roskam” bestond uit de gelagkamer, waar zich een toonbank en twee tafels met

Afscheid van burgemeester Brunt in 1939 in de raadszaal van Rietveld in „de Roskam”, v.l.n.r.: S.J. van der Stoel (gedeeltelijk zichtbaar), J.S. Vroege, C. van der Wind (allen raadslid), I. van Stavel (wethouder), P.J. Brunt en G. Brunt-van der Wind, P. de Jong (wethouder), F.A. van der Bosch en C. Okkerse (beiden raadslid) en U.J. ten Hoeve (gemeentesecretaris). Coll.: Gemeentearchief Woerden.

veertien stoelen bevonden. Aan de muur hingen wat schilderijtjes en er was ook een kooi met een duif. Voor grotere feesten en evenementen ging men echter naar de bovenkamer van het café, waar zes tafels, 36 stoelen en een fauteuil stonden alsmede een biljart. Hier kon men ongetwijfeld ook eten en menige Rietveldse boerenbruiloft zal op de bovenkamer van „De Roskam” gevierd zijn.

De voorkamer tenslotte was het domein van de gemeente. Hier bevond zich de mahoniehouten raadstafel met acht stoelen (voor vijf raadsleden, twee wethouders en de burgemeester-secretaris), een eikenhouten kast en een staartklok. Voorts werden er een Bijbel en „Het Boek der Martelaren” aangetroffen, kennelijk zeer belangrijke objecten voor het dagelijks bestuur van de gemeente.

Nadat deze beschrijving had plaatsgevonden besloten de erven van Hendrik Costerus, nl. de weduwe en haar kinderen, de herberg met de bijbehorende 3½ hectare land in het openbaar te verkopen. Op 9 maart 1880 werd Arie Kemp, bouwman op de boerderij „Het Ojevaarsnest” te Rietveld, voor de som van 20.000 gulden de nieuwe eigenaar van het geheel.³³ Met deze transactie was de herberg met het bijbehorende land weer verenigd met het land waaruit het bijna 140 jaar eerder verkocht werd. In 1738 immers verkochten de toenmalige eigenaars van „Het Ojevaarsnest”, Adolf van der Win c.s., het land aan Cornelis Jansz. Plomp.

Arie Kemp stond uiteraard niet zelf aan de tap in het café. Zijn huurder als kastelein in „De Roskam” was Pieter Looij uit Zegveld, die deze functie combineerde met een klein boerenbedrijfje.³⁴ Na acht jaar echter wilde Kemp van de herberg af. Vermoedelijk heeft hij nooit veel belangstelling gehad voor het pand, doch des te meer voor het bijbehorende land, dat hem een uitpad op de Zegveldse Uitweg verschafte en waarbij hij in 1886 de boerderij „Panorama” liet bouwen.³⁵ Voor de herberg vond hij in 1888 een koper in de persoon van de Zegvelder Jan Kleijne jr., een landbouwer. Op 27 maart van dat jaar ging de herberg voor 4600 gulden in diens handen over.³⁶

Op 1 mei 1888 vestigde Jan Kleijne zich met zijn gezin in Rietveld en begon „De Roskam” de laatste fase van zijn geschiedenis. Zolang de familie Kleijne als kasteleins optraden ontwikkelde „De Roskam” zich definitief van logement tot een gewoon dorpscafé, waar ook gebiljart kon worden. Het gemeentebestuur bleef gebruik maken van het café voor haar vergaderingen. Men was nu echter naar de bovenkamer „uitgeweken”, waarvoor jaarlijks 60 gulden huur werd betaald.³⁷

Jan Kleijne jr. kwam in 1900, 41 jaar oud, te overlijden, waarna zijn weduwe, Neeltje Schouten, de zaak voortzette. Vermoedelijk was het café al lang niet meer zo’n florissante onderneming als pakweg 50 jaar eerder. Gelukkig was men niet alleen van de herberg afhankelijk. De weduwe Kleijne bezat nog een hoeveelheid aandelen en obligaties en was ook gedeeltelijk eigenares van een boerderij in Zegveldbroek.³⁸

De weduwe Kleijne stierf in 1915 en liet het café na aan haar twee zoons Cornelis en Pieter. De laatste, timmerman van beroep, verkocht zijn gedeelte in 1919 aan zijn broer, die daardoor de enige eigenaar werd.³⁹ Cornelis Kleijne hield het café naast zijn activiteiten als veehandelaar. Zijn echtgenote zal achter de tap gestaan hebben, terwijl Kleijne zelf contacten onderhield met veeboeren en slaggers. Vanaf 1937 verhuurde hij een slachtruimte naast het café aan het gemeentebestuur, welke ruimte diende als noodslachtplaats.⁴⁰

Na het overlijden van Cornelis Kleijne in 1949 raakte het café steeds meer op zijn retour. Sedert de Tweede Wereldoorlog maakte het gemeentebestuur geen gebruik meer van het café als gemeentehuis (men hield de raadsvergaderingen voortaan bij de familie Voordouw elders te Rietveld) en „De Roskam” kreeg concurrentie van andere horecagelegenheden, zoals „Het Grauwe Paard” te Nieuwerbrug en „De Krom” te Rietveld. De weduwe van Cornelis Kleijne, J. Th. Kleijne-Uytewaai, verkocht het pand in 1951 aan J. Oudshoorn; ze bleef het benedengedeelte huren en exploiteren als café.⁴¹ Het bovengedeelte van het huis werd verhuurd aan J.C. Tuithoff.

De achterzijde van „de Roskam”, gezien vanaf de Zegveldse Uitweg. Coll.: Gemeentearchief Woerden.

De toename van het autoverkeer op de Zegveldse Uitweg en Rietveld maakten de driesprong nabij de Blokhuisbrug en het café tot een uiterst gevaarlijk punt met het oog op de verkeersveiligheid. Vanaf het eind van de jaren '50 trachtte het gemeentebestuur van Rietveld zonder succes hierin verbetering te brengen. Na de opheffing van de gemeente Rietveld en de samenvoeging met de gemeente Woerden in 1964 ging het Woerdense gemeentebestuur hiervoor aan de slag. Men was van mening dat sloop van de panden op de hoek van de Zegveldse Uitweg en Rietveld noodzakelijk was om een veiliger en overzichtelijker situatie op de driesprong te verkrijgen. De Woerdense wethouder P.J. Verhoef slaagde er in 1967 in tot overeenstemming te komen met de eigenaars van de panden, waaronder de heer Oudshoorn als eigenaar van „De Roskam”. Op 27 maart 1968 werd „De Roskam” voor 30.000 gulden aan de gemeente Woerden verkocht.⁴² De laatste bewoonster, de weduwe Kleijne-Uytewaal, kreeg woonruimte aangeboden in Woerden, waarna in juli 1968 het definitieve einde voor het al behoorlijk vervallen pand kwam.⁴³ In enkele dagen werd het gesloopt.

Thans herinnert niets meer aan „De Roskam”; op de plaats waar de herberg ooit stond ligt nu een grasveldje. Veel mensen herinneren zich het café niet meer of denken slechts aan een vervallen pandje bij de Blokhuisbrug. Met de sloop verdween een stukje geschiedenis van Rietveld, een geschiedenis waaraan door de opheffing van de gemeente in 1964 feitelijk al een einde was gekomen.

Noten:

1. Voor meer informatie over de geschiedenis van het ambacht Rietveld: Alkemade, W.R.C., *Inventarissen van de archieven van de gemeenten Barwoutswaarder, Waarder en Rietveld* (Woerden, 1986), p. III-VII.
2. Cornelis van der Win was van 1685 tot 1707 lid van de Woerdense vroedschap, in 1690 en 1691 schepen, in 1687-1688 en 1692-1693 burgemeester en van 1696 tot aan zijn dood in 1707 schout van Woerden. Abraham en Jan waren in het eerste kwart van de 18e eeuw talloze malen schepen. Hun zoons Adolf Jansz. en Joan vinden we later talloze malen op bestuursposten in Woerden. Adolf van der Win Janszoon was daarnaast ook nog schout-secretaris van Rietveld en van Barwoutswaarder en Bekenes.
3. Damme, A. van, *Verkochte domeinen en ambachtsheerlijkheden in Holland en West-Friesland 1580-1807* (Haarlem, 1904) p. 7. Behalve de ambachtsheerlijkheid Rietveld kocht Abraham van der Win eveneens de ambachtsheerlijkheid van Barwoutswaarder en Bekenes voor de somma van 2150 gulden. Ook deze heerlijkheid ging na zijn overlijden op zijn neef Adolf van der Win Janszoon over.
4. Gemeentearchief Woerden (GAW) Oud-Rechterlijk archief Rietveld, (ORARtv), inv.nr. 2, p. 49, 53, 67, 94verso.
5. GAW, ORARtv, inv.nr. 2, p. 66.
6. Als voren, p. 70verso.
7. Als voren, p. 49, 53 en 69.
8. Als voren, p. 95.
9. GAW, ORARtv, inv.nr. 1a, p. 32-33.
10. GAW, Oud-Rechterlijk archief Woerden (OAW), inv.nr. 138, Vredemakersrollen, 22 dec. 1746.
11. Zie noot 8.
12. GAW, ORARtv, inv.nr. 2, p. 98verso.
13. GAW, ORARtv, inv.nrs. 2 en 3, passim.
14. GAW, ORARtv, inv.nr. 2, p. 106.
15. GAW, OAW, inv.nr. 138, Vredemakersrollen, 25 apr. 1765.
16. GAW, ORARtv, inv.nr. 4, 29 sept. 1784.
17. GAW, OAW, inv.nr. 139, Vredemakersrollen, 8 mei 1783.
18. GAW, ORARtv, inv.nr. 3, p. 39verso.
19. GAW, ORARtv, inv.nr. 1a, p. 193.
20. GAW, ORARtv, inv.nr. 1a, p. 121.
21. GAW, ORARtv, inv.nr. 3, p. 96.
22. GAW, ORARtv, inv.nr. 9, 14 okt. 1805.
23. Zie noot 22.
24. GAW, Gemeentearchief Rietveld (GAR), inv.nr. 302, Kohieren van de personele omslag.

25. GAW, GAR, inv.nr. 245, Rekeningen; inv.nrs. 257-265, Bijlagen bij de rekeningen.
26. GAW, Notarieel archief Woerden, inv.nr. 8773G (notaris J.G. Schuak), akte nr. 74.
27. GAW, Notarieel archief Woerden, inv.nr. 8797 (notaris W.A. van Zijst), akte nr. 803.
28. GAW, GAR, inv.nr. 350, Register van processen-verbaal.
29. GAW, Notarieel archief Woerden na 1842, inv.nr. 11 (notaris W.A. van Zijst), akte nr. 713.
30. Zie noot 25.
31. GAW, GAR, inv.nr. 229, Akten van huur van de raadskamer.
32. GAW, Notarieel archief Woerden na 1842, inv.nr. 71 (notaris S. Lagerweij), akte nr. 6130.
33. Als voren, akte nr. 6144.
34. GAW, GAR, inv.nr. 229, Akten van huur van de raadskamer; inv.nr. 335, Bevolkingsregister.
35. Schriftelijke mededeling van de heer B. Kemp aan de beheerder van het gemeentearchief van Woerden, 6 sept. 1967.
36. GAW, Notarieel archief Woerden na 1842, inv.nr. 79 (notaris S. Lagerweij), akte nr. 8084.
37. Zie noot 31.
38. GAW, Notarieel archief Woerden 1896-1904, inv.nr. 6 (notaris G.H. Fuhri Snethlage), akte nr. 4302.
39. GAW, Kadastrale registers van de gemeente Rietveld.
40. GAW, GAR, inv.nr. 375, Akte van huur van de noodslachtplaats.
41. Zie noot 35.
42. Semi-statisch archief van de gemeente Woerden, dossier „Verbetering Zegveldse Uitweg”.
43. Woerdense Courant, 1 augustus 1968.

Akten van indemniteit van Waarder

door L.Cl.M. Peters

Na de gepubliceerde akten van indemniteit van Zegveld, 1703-1811, door drs. R.J.F. van Drie in Heemtijdinghen, 22e jaargang nr. 2 (juni 1986) tot en met 24e jaargang nr. 4 (december 1988), volgen thans de akten van indemniteit van Waarder. Naast de in het gemeentearchief aanwezige akten worden ook de akten die in het kerkarchief aanwezig zijn gepubliceerd. Voor een toelichting op het ontstaan en gebruik van akten van indemniteit leze men de inleiding van de heer van Drie bij de gepubliceerde akten van indemniteit van Zegveld (jaargang 22, nr. 2, juni 1986).

Akten Waarder

(Gemeentearchief Waarder, inventarisnummer 50; Akten van indemniteit en uittreksels van akten van indemniteit, ingekomen bij schout en armmeesters, vanaf 1781 bij de administrateurs van de Gecombineerde Buitenarmenbeurs, 1725-1811).

- 1 Teunis Jansz. *Lugtenburg* en vr Neeltje Aarts *Schouten* en twee kinderen Lijsbet en Aeltje; Waarder t.b.v. Sluipwijk 27-5-1725.
- 2 Hendrik van *Pothuysen* en vr Anna van *Markestijn*; Culemborg t.b.v. Gouda 23-12-1739.
- 3 Thomas Maartensz. *Snoek* (ca 17 jr); Rietveld en de Bree 22-1-1751.
- 4 Jochem Ariensz. *Spek*; Streefkerk t.b.v. Oudewater 25-5-1762.
- 5 Ary Vervoorn (ca 2 jr) en Anna Vervoorn (1 jr) zn resp. dr van Lauwerens *Vervoorn* en Maria *Schoonderwoert*; Waarder t.b.v. Bodegraven ?-10-1767.